

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

«Економічної теорії»

на тему:

«Аналіз стану і тенденцій розвитку ринку цукру »

Студентки групи МУН-21

Білик М.Р.

Науковий керівник :

Кандидат економічних наук, доцент

Новак Ю.Р.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка: ECTS _____

Тернопіль - 2017р.

План

Вступ

1. Теоретичні аспекти функціонування ринку цукру в Україні.
2. Аналіз стану і розвитку національного ринку цукру.
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку цукру в Україні. Можливості використання світового досвіду у ефективному регулюванні ринку цукру в Україні.

Висновки.

Список використаної літератури.

Зміст

Вступ.....	4
1. Теоретичні аспекти функціонування ринку цукру в Україні	6
2. Аналіз стану і розвитку національного ринку цукру	8
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку цукру в Україні. Можливості використання світового досвіду у ефективному регулюванні ринку цукру в Україні.	15
Висновки.....	18
Список використаної літератури.....	20

Вступ

На сьогодні, в період постійних економічних спадів, нестабільності економічних процесів, для України актуальним залишається питання забезпечення населення продовольством. Одним із найважливіших продуктів харчування є цукор, саме тому йому приділяється найбільше значення у даному процесі.

Україна володіє потужним ресурсним, виробничим потенціалом. Країна має сприятливі природо-кліматичні умови для того, щоб вести аграрний бізнес, наявні потужні трудові ресурси. Проте, цукробурякове виробництво зазнало чималої руйнації, що відбулась наприкінці ХХ ст. Це зумовлено впливом економічної кризи в країні, втратою контролю за реалізацією і випуском продукції, підвищенням цін на енергетичні та матеріальні ресурси, неефективним застосування технологій вирощування, збору, транспортування та переробки цукрових буряків.

Таким чином, виникає необхідність провести аналіз сучасного стану ринку цукру та визначити перспектив його подальшого розвитку, що могло би стати ефективним для України. Буряківництво та цукрова промисловість є основними ланками ринку цукру. Кожна із цих ланок має власну специфіку. Цукрова промисловість не є лише завершальною ланкою у виробництві кінцевого продукту, а й інтегратором ефективного функціонування цукробурякового підкомплексу. Економіка нашої країни не має досвіду у діяльності в ринкових умовах, як наслідок - недостатня розвиненість теорії та практики дослідження ринку цукру.

Мета і завдання дослідження:

- обґрунтувати економічну суть ринку цукру в Україні, визначити основні засади його ефективного функціонування;
- визначити ринкову структуру цукробурякового підкомплексу;
- дослідити як природні і соціально-економічні чинники впливають на розвиток основної галузі харчової промисловості – цукрової в Україні;

- виявити основні тенденції розвитку цукрової промисловості в умовах трансформації суспільних відносин;

- проаналізувати проблеми розвитку галузі і можливі шляхи їх вирішення.

Об'єкт дослідження: ринок цукру в Україні.

Предмет дослідження: стан розвитку бурякосіяння та виробництва цукру як передумови ефективності функціонування ринку цукру в Україні.

Методи та принципи дослідження:

- статистичний;
- аналіз;
- історико-географічний;
- порівняння;
- системний підхід;
- картографічний.

Передумови розвитку цукрової промисловості України розглядаємо як систему, що складається із окремих, у певній мірі самостійних елементів. Зважити усі чинники та показники для оцінки розвитку цукробурякового виробництва дозволяє принцип системності. Дослідження цукробурякового виробництва базується на аналізі. Необхідним для дослідження є метод порівняння, котрий використаємо для зіставлення даних за певний період. Зіставляючи роки ми спостерігаємо зміни в підгалузі. В такий спосіб ми можемо намітити шляхи подолання цих змін.

У роботі показано взаємозалежність усіх чинників, які впливають на стан ринку цукру в Україні .

1. Теоретичні аспекти функціонування ринку цукру в Україні

В Україні ринок цукру належить до ринку монополії як стратегічної галузі економіки, якому притаманні ознаки монополістичної (недосконалої) конкуренції. Це визначається наявністю елементів державної монополії в Україні на ринку цукру, а саме:

- 1) встановлення мінімальної ціни на сировину;
- 2) встановлення квоти на поставлення продукції на внутрішній ринок;
- 3) надання окремим підприємствам дозволу на поставку їхньої продукції на зовнішній ринок.

Сутність існування ринку цукру відображається у взаємовідносинах між суб'єктами ринку (продавці, покупці) у середині та за межами цукробурякового підкомплексу з кінцевою метою – обмін цукру на гроші та інше. Параметри ринку цукру формуються під впливом закону попиту, закону пропозиції, а також закону вартості.

Різне скорочення обсягів виробництва стало наслідком невирішеності проблем виробничої сфери, невизначеності на рахунок перспектив розвитку даного підкомплексу. Наслідком є скорочення обсягів виробництва цукру, котрі з 1998 року впали нижче від допустимої межі та не проявляють тенденції до зростання. Це ж у свою чергу посилює диспропорцію попиту з пропозицією.

Таким чином щорічне нарощування імпорту цукру-сирцю на фоні повного припинення експортних поставок білого цукру з України сприяло втраті зовнішніх ринків збуту для вітчизняної продукції, а також посиленню впливу факторів зовнішнього середовища на умови функціонування внутрішнього ринку. Перелічені проблеми потребують якнайшвидшого вирішення з використанням системного підходу до оцінки динамічних процесів і впливу на їх негативні складові шляхом формування і поступової реалізації науково обґрунтованої маркетингової програми розвитку цукробурякового підкомплексу України.

Актуальним є дослідження взаємодій внутрішнього та зовнішнього ринків цукру .

На початкових етапах відродження зовнішньоекономічної діяльності ринків цукру, найефективнішими у взаємодії окремих сегментів внутрішнього на зовнішнього ринків цукру зберігаються ринки міжурядових угод і спеціалізованих поставок цукру. Ціни на даному ринку є вищими порівняно із цінами на ринку вільної реалізації продукції; відносини є партнерським, отже, це дозволяє узгоджувати певні параметри співпраці, таких як попередня оплата, або ж відстрочення оплати, затвердження взаємовигідного графіку поставок. Освоєння такого напрямку роботи є шляхом для виходу на національні ринки цукру країн світу.

Проблематичною залишається реалізація конкурентних переваг на ринку вільної реалізації цукру. На сьогодні на даному ринку передовою продукцією є цукор, виготовлений із цукрової тростини, так як його вартість є значно нижчою, ніж буряковий цукор. Цінова конкуренція таким чином є неефективною.

Цукробуряковий підкомплекс очевидно потребує підсилення цілісності за допомогою інтеграції всього технологічного процесу. Лише за рахунок проведення певних заходів такої цілісності неможливо досягнути. Виникає необхідність розробки та впровадження комплексної програми розвитку цукробурякового виробництва.

Україна – традиційна цукрова держава. Цукробуряковий підкомплекс, як досліджувана нами галузь, – це одне з найбільших агропромислових формувань, яке впливає на розвиток і ефективність функціонування всього агропромислового комплексу України.

2. Аналіз стану і розвитку національного ринку цукру

Здавна Україна вважається традиційною цукровою державою. Цукробурякове виробництво – одне з основних у господарському комплексі України. Для аналізу стану і розвитку національного ринку цукру необхідно проаналізувати всю сукупність чинників, які впливають на його розвиток:

1) природні чинники, зокрема рельєф, кліматичні чинники, земельні ресурси, мають найбільший вплив на розвиток цукробурякового виробництва, його сировинної ланки (технологію сільськогосподарських робіт, структуру посівних площ, капітальних вкладень, врожайність).

Цукровий буряк – основна цукроносна рослина помірного поясу, що використовується для виробництва цукру. Рівнинний рельєф, кліматичні умови (значний запас тепла, розтягнутий період вегетації, достатнє зволоження) в загальному сприятливі для росту і розвитку цукрового буряка.

Особливості рельєфу та кліматичних умов зумовлюють певну структуру і тип ґрунтового покриву. Це впливає на спеціалізацію сільського господарства та сукупність необхідних заходів щодо його охорони й підвищення родючості. Територіальні відмінності ґрунтового покриву зумовлюють особливості розміщення окремих сільськогосподарських культур і формування зональності в розвиткові АПК (зокрема цукробурякового комплексу) [5].

Для вирощування цукрових буряків сприятливі багаті поживними речовинами ґрунти, що характеризуються високою вологоємністю і нейтральною реакцією. Проаналізувавши ґрунти, ми дійшли висновку що найбільш придатними ґрунтами для вирощування є чорноземні і лісові ґрунти та їх підтипи. Такі ґрунти багаті на поживні речовини, добре забезпечені вологою, легко піддаються механічному обробітку. При дотриманні правил агротехніки можна щорічно одержувати високі врожаї. Основний обробіток ґрунту включає лущення стерні, оранку з попереднім внесенням добрив, планування площ і наступне глибоке розпушування [10].

2) Соціально-економічні чинники охоплюють: демографічну ситуацію, рівень розвитку транспорту.

Найважливішу роль у демографічній ситуації відіграє трудовий ресурсний потенціал і система розселення. Як і міське, так і сільське населення задіяне чи не однаковою мірою у цукробуряковому виробництві. А це в свою чергу сприяє вирішенню проблеми безробіття в державі.

Потреби у трудових ресурсах визначаються структурою та спеціалізацією сільськогосподарської та переробної ланок цукробурякового виробництва. Серед галузей сільського господарства найбільш трудомісткі — вирощування цукрових буряків. Як ми знаємо, територіальна організація сільського господарства значною мірою залежить від чисельності сільського населення, його концентрації, статевовікової структури, питомої ваги трудових ресурсів. Тому більшість сільських поселень виступає ядром формування цукробурякового виробництва. Велику роль відіграють і маятникові міграції, адже частина трудових ресурсів, зайнятих у виробництві цукру, з сільської місцевості.

Проаналізувавши транспортну сітку, ми дійшли висновку, що особливу роль у формуванні цукробурякового підкомплексу відіграє автомобільний і залізничний транспорт. Наявність автомобільних і залізничних шляхів, які з'єднують сільськогосподарську ланку з вирощування цукрового буряка і переробне промислове підприємство - цукровий завод, їхня густота значною мірою визначають ефективність розвитку цукрової промисловості регіону.

Цукробурякове виробництво охоплює ряд господарських і технологічних процесів, серед яких безпосереднє виробництво цукру є лише завершальною стадією і кінцевою метою цих процесів [2]. Цукробуряковий підкомплекс об'єднує підприємства різного типу – сільськогосподарські (вирощування цукрового буряка), промислові (цукровий завод), транспортні, чимало різних допоміжних виробництв.

За фактором розміщення цукробурякове виробництво належить до групи виробництв, що тяжіють до джерел виробництва сировини. Виходячи з цього, головними факторами його розвитку є: ґрунтово-кліматичні умови (сприятливі

для вирощування цукрових буряків), ефективність вирощування цукрових буряків, наявність потужностей для переробки буряків, трудові ресурси та досвід для вирощування цукрових буряків.

Протягом тривалого часу в Україні сформувалась цукрова промисловість, що налічувала 192 заводи, де вироблялось близько 5 млн. тонн цукру. Початок 90-х років можна охарактеризувати фінансовою кризою у досліджуваній галузі. Саме це призвело до скорочення посівних площ цукрового буряка, що бачимо із рисунку 1.

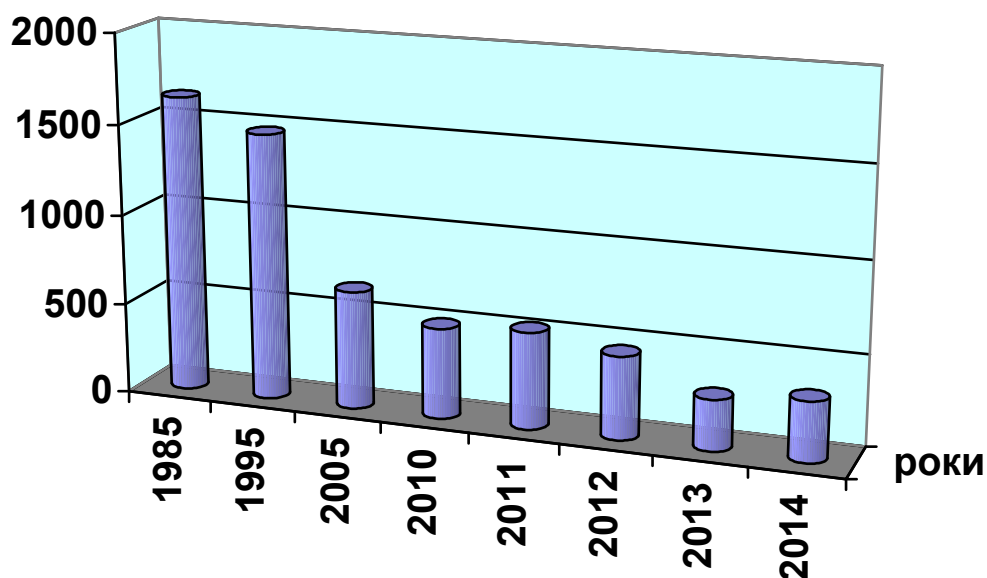

Рис. 1. Посівні площі цукрових буряків в Україні у 1985-2014 роках(тис. га) [2]

Період змін у цукровій галузі припадає на 2005 - 2010 роки. Ринок цукру України був перенасиченим у 2007 році. Це стало причиною зниження українськими виробниками цін на цукор. Таким чином вони понесли чималі збитки, оскільки собівартість продукту була значно більшою. Більшість сільськогосподарських виробників перейшли на вирощування більш прибуткових сільськогосподарських культур. У період з 2005 до 2010 років

посівні площі цукрових буряків зменшилися на 151 тис. га., а у 2014 році ще скоротилися на 50,8 % у порівнянні з 2005 роком.

Цукрова промисловість України почала занепадати з 1991 року. Причиною є, перш за все, економічна криза, також неефективне функціонування цукробурякового виробництва, збільшення цін на енергетичні ресурси, а таким чином і підвищення собівартості вирощування буряків, внаслідок чого – збиткове виробництво цукру на заводах. Отже, у ситуації, що склалася, цукробурякова галузь із позиції експортно-стратегічної перейшла до збиткової.

Таблиця 1

Основні показники розвитку буряківництва в Україні [2]

Рік	Урожайність, ц/га	Валовий збір буряків, тис. т.
1990	276,0	44264
2005	201,2	13392
2006	238,3	16600
2007	248,2	15468
2008	285,0	22421
2009	292,0	14800
2010	354,7	13725
2011	314,8	10068
2012	280,0	13749
2013	363,3	18740

Звичайно, такі зміни валового збору цукрових буряків позначилися на виробництві цукру в Україні.

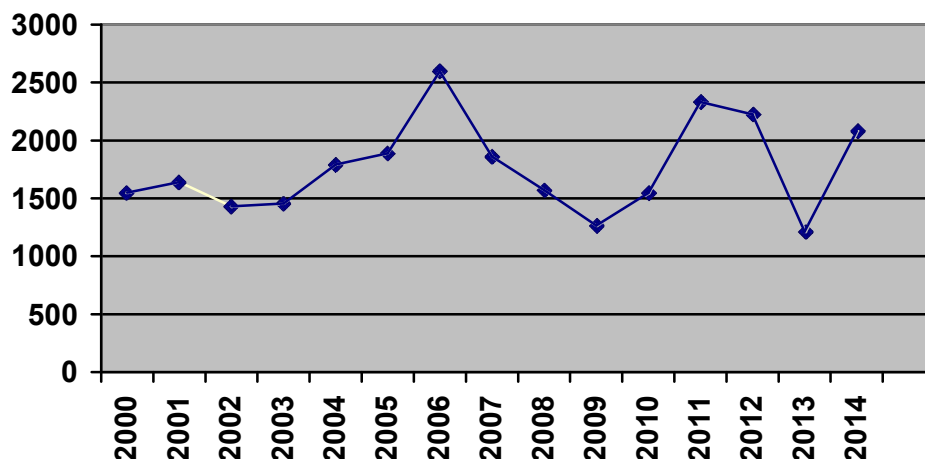
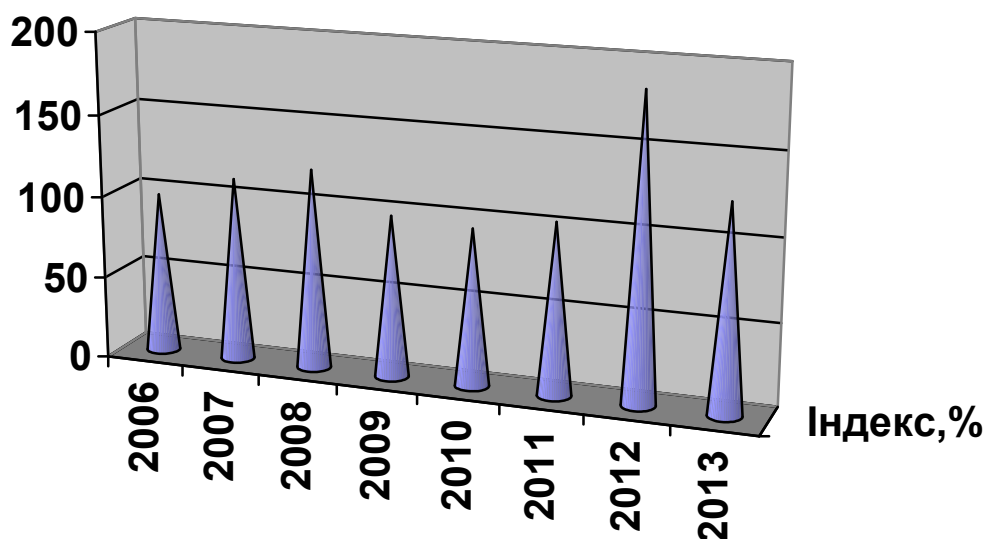

Рис. 2. Виробництво цукру в Україні з цукрових буряків України
(тис.тонн) [2]

Проаналізувавши динаміку індексу споживчих цін цукру, ми спостерігаємо шокове зростання цін на цукор:

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
■ Індекс, %	98	111,7	121,7	98,3	95,2	103,8	184,1	124,8

Рис. 3. Індекс споживчих цін на цукор в Україні, %

В Україні споживання цукру є досить високим. Воно перевищує норму споживання на 2 кг (при нормальному 38 кг). У такому випадку значне підвищення цін на цукор характеризується негативним впливом на бюджети домогосподарств. Цукор широко використовують спиртовій, кондитерській підгалузях харчової промисловості, годівлі бджіл тощо.

Проаналізувавши попит цукру (рис. 4) можна побачити, що протягом 2003-2004 та 2014-2015 р. спостерігається зменшення попиту. Причиною є, перш за все, підвищення ціни.

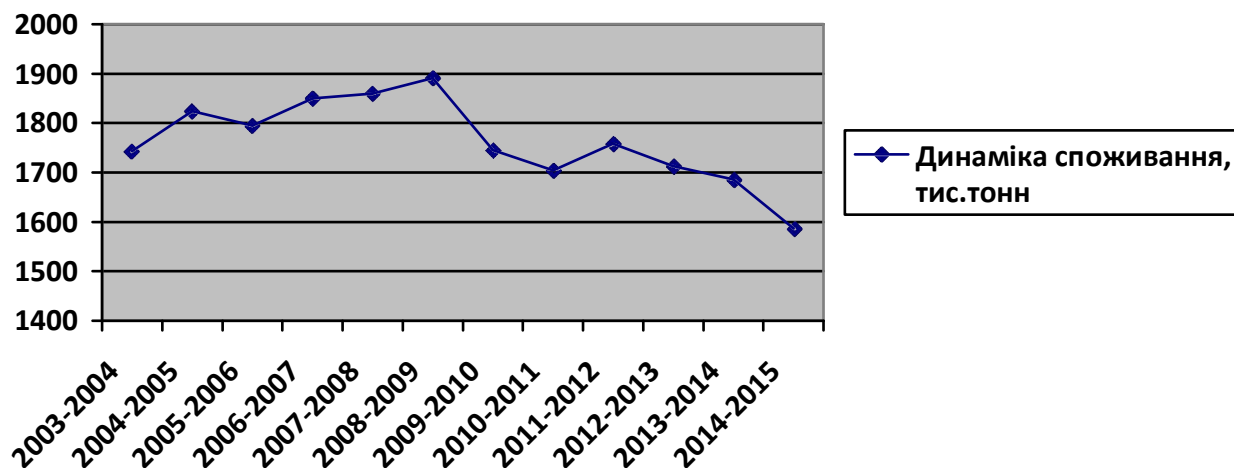

Рис.4. Динаміка споживання цукру в Україні, тис. тонн [2]

Неабиякий вплив на ціну цукру має співвідношення попиту з пропозицією.

Таблиця 2

Баланс попиту та пропозиції цукру
(уточнений станом на 01.09.2015), тис. тонн

Показники	2014/2015 маркетинговий рік
Пропозиція продукції	2426
Внутрішнього ринку – всього	2425
залишки на початок періоду	344
власне виробництво	2081
Зовнішнього ринку (імпорт)	1
Попит на продукцію	2426
Внутрішнього ринку – всього*	1684
у т.ч. фонд споживання	1587
інше споживання	97
Зовнішнього ринку (експорт)	110
Залишки на кінець періоду	502
Споживання на особу, кг за рік	37

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя Джерело: за даними Міжвідомчої робочої групи при Мінекономрозвитку.

Аналізуючи роботу цукрової галузі ми бачимо, що кожного року кількість діючих цукрових заводів стає меншою. Лише 73 заводи з 192 працювало у 2010 році. Це у 2,6 рази менше, ніж у 1991 році. У 2013 р. працювало лише 38 заводів (19% від заводів у 1991 році), виробничі потужності становили сукупно 180,1 тис. т. переробки цукрових буряків за добу.

У 2014 році цукровими буряками засіяно 87 % посівної площі господарств. Найбільші площі посіву цукрових буряків спостерігаються в областях: Вінницькій – 76,4 тис. га, Полтавській –72,6 тис. га, Тернопільській – 61,2 тис. га, Хмельницькій – 50,1 тис. га. З 2014 року на території нашої країни спостерігались посухи. Наслідком стало те, що вміст вологи не перевищував 15-30 мм в орному шарі ґрунту, відбулось розтріскування ґрунту, ураження рослин. Загалом з 2014 року отримується урожай пониженої технологічної якості. Причинами є, перша за все, порушення сівозмін, не внесення достатньої кількості добрив. Таким чином порушуються технології вирощування.

Все це тої чи іншою мірою вплинуло на сучасний стан національного ринку цукру.

3. Проблеми та перспективи розвитку ринку цукру в Україні. Можливості використання світового досвіду у ефективному регулюванні ринку цукру в Україні.

Цукробурякове виробництво є одним із найбільш важливих виробництв господарського комплексу України, яке розвивається в ринковому середовищі і є одним із складових агропромислового комплексу України.

Розвиток цукробурякового підкомплексу залежить від природних, економічних, організаційних, виробничо-технологічних та соціальних факторів. Сьогодення є найбільш сприятливим періодом для України, а саме для стратегічних змін у цукробуряковій галузі. Головною вимогою сьогодення є підвищення конкурентоспроможності галузі, що базується на створенні умов задля забезпечення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Конкурентоспроможність даної галузі формується перш за все на основі спеціалізації, концентрації економіки України з нарощуванням конкурентних переваг галузевого рівня. Саме від питомої ваги експорту в загальному обсязі залежить показник конкурентоспроможності продукції. Як зазначав М. Портер, конкурентоспроможність означає можливість конкурувати на світовому ринку при наявній глобальній стратегії.

Можна виділити таких основних покупців українського цукру як Грузія, Туркменістан, Сирія, Ліван, Киргизія, Казахстан.

Шляхами покращення конкурентоспроможності є :

- розробка нормативно-законодавчої бази, яка стосується розвитку ринку цукру України;
- покращення зв'язків між сферами виробництва;
- підвищення якості цукрових буряків в технологічному аспекті;
- залучення інвестицій;
- знаходження та налагодження співпраці з країнами, які не мають власного цукробурякового виробництва;

- підвищення матеріально-технічного забезпечення процесу виробництва.

Це є важливим у формуванні перспективного існування ринку цукру в Україні, так як конкурентоспроможність українського ринку цукру – це перш за все відповідність попиту ринку за якісними, економічними, технічними та нормативними параметрами.

Цукрова промисловість розвинена у багатьох країнах світу. Серед яких виділяються такі країни :

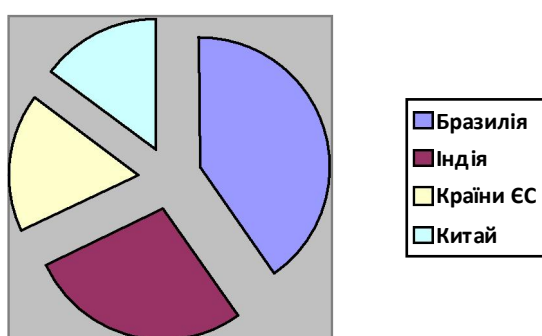

Рис. 5. Найбільші виробники цукру у світі протягом 2014/2015 МР, %
(побудовано за даними USDA)

На даний момент Україна не має на світовій арені вагомого значення як виробник та як споживач (у 2014-2015 році – 2,1%).

При проведенні аналізу цукрової політики країн-виробників цукру виділимо основні механізми державного регулювання:

- у країнах ЄС – це : інтервенційні закупівлі – уряд закуповує цукор за ціною, яка є набагато більшою за світову ціну і цим дозволяє виробникам цукросировини, цукру повернути усі витрати на виробництво. Уряд протягом року реалізує товар, котрий придбано. Після чого реалізують надлишок цукру на зовнішніх ринках за світовою ціною. Шляхом субсидій з бюджету на експорт, уряд вводить певні квоти на виробництво цукру на рівень, який дорівнює внутрішньому споживанню;

- США – заставні закупівлі – тобто уряд знімає з ринку надлишок цукру, встановлюючи високу заставну ціну. Цей метод є доступним лише для «багатих» країн;

- Австралія – створена цукрова рада, тобто державний уряд, котрий має монополію на всі операції з цукром.

Для України цінним завжди залишатиметься досвід у галузі цукробурякового виробництва Франції, так як Франція та Україна є схожими за масштабами цукробурякового комплексу, кліматичними умовами. Так як Франція та Україна мають подібності щодо масштабів цукробурякових комплексів та кліматичних умов, вивчення досвіду Франції мало б чимале значення для виробництва. Більша кількість цукрових заводів у Франції належить акціонерним товариствам, куди заводи входять певними групками. Поодинокі цукрові заводи тоді ж не мають статусу юридичної особи. Основною діяльністю займається центральний апарат товариства. Продукцію акціонерне або кооперативне підприємство можуть реалізувати самостійно, але щоб скоротити витрати на реалізацію готової продукції вони, як правило, створюють збутова організацію. Ціна на готову продукцію на певному нижньому рівні гарантується державою. Продається продукція за вільними цінами, які перевищують гарантовану державою мінімальну ціну. Регулюється ринок цукру значною мірою з боку держави - саме це гарантує стабільність цін. Буряководи Франції об'єднуються у 15 синдикатів. Вони ж входять до Національної конфедерації фермерів - буряководів. Таким чином для них постійно доступною є інформація про нововведення на ринку цукру. Корисний французький досвід регулювання ринку цукру необхідно вивчати і враховувати при розробці моделі державного регулювання ринку цукру в Україні. Французький досвід є основою розвитку господарств у Німеччині та Англії, а останнім часом певною мірою використовується органами міждержавного регулювання ЄЕС.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши особливості ринку цукру України, ми дійшли висновку, що починаючи з 1990 року відбувається занепад провідної галузі харчової промисловості району. Це пов'язано, перш за все, з скорочення посівних площ цукрового буряка; по-друге, з підвищенням цін для промислових споживачів на природний газ, а також інших матеріально-технічних ресурсів, що формують собівартість цукру; по-третє, з втратою ринків збуту продукції, по-четверте – із зношенням обладнання.

Багато вважає, що цукрова промисловість вимагає значних капіталовкладень, більша частина яких повинна піти на перепрофілювання цукрових заводів. Лише скорочення кількості переробних підприємств дозволить цукровим АПК, які залишилися, збільшити тривалість сезону переробки, знизити собівартість і дістати оборотні кошти для проведення ремонту й підвищення технічного рівня виробництва цукру-піску

Відродження та подальший розвиток цукробурякової підгалузі потребує комплексної системи постійних і довгострокових заходів..

Проаналізувавши всі необхідні чинники, необхідні для розвитку ринку цукру можна запропонувати конкретні пропозиції до вирішення проблеми:

- забезпечення державою дієвого пільгового кредитування виробників цукрового буряка та цукру;
- зміцнення сировинної бази, що включає тісну співпрацю між цукровим заводом, постачальниками сировини (сільськогосподарськими господарствами), владою;
- створення власних сировинних баз через матеріально-фінансову підтримку бурякосійних господарств;
- інтенсивний шлях ведення сільськогосподарських робіт;
- дотримання оптимальних графіків збирання, зберігання і переробки цукрових буряків;

- забезпечення максимальної ефективності виробництва (тривалість виробничого сезону економічно ефективна тільки до певних меж, бо із збільшенням тривалості сокодобування вихід цукру, який є важливим показником діяльності цукрової промисловості, знижується, і одночасно зменшується собівартість цукру);

- модернізація технологій виробництва (заміна застарілого обладнання нове енергозберігаюче та водозберігаюче, комп'ютеризація виробничого процесу, перехід на безвідходне виробництво, здешевлення вартості продукту, підвищення якості продукції);

- створення маркетингової служби.

Все це в комплексі дасть змогу збільшити вихід цукру, поліпшить якість і конкурентоспроможність готового продукту, підвищить продуктивність праці, сприятиме збільшенню надходжень в бюджет країни, а також сприятиме вирішенню проблеми безробіття.

Наша країна має багато всі можливості для забезпечення внутрішніх потреб в цукрі з власної сировини та займатись експортом. Якщо вміло підійти до даної справи та виправити наявні помилки, то галузь буде цілком конкурентоспроможною навіть на перенасиченому світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус Н.М. Сучасний стан та тенденції динаміки цукровиробництва по регіонах України /Н.М.Білоус// Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. – 2005. - №10. – С. 149-158.
2. Боляновська Д.С., Бурак Є.І., Мамчин Р.О., Здрок О.В. Стан і проблеми ринку цукру в Україні // Збірник наукових праць національного університету “Львівська політехніка” - 2013 р. №3 (12). – С. 167-170.
3. Дейнеко Л.В. Шляхи підвищення ефективності бурякоцукрового виробництва Подільського регіону / Л.В. Дейнеко // Економіка АПК. – 1996. - №10-11. – С. 17-23.
4. Динько Інна. Сучасний стан цукрової галузі України: проблеми та перспективи розвитку [Текст] / Інна Динько // Економіст. – 2012. – № 4. – С. 40-41.
10. Економічна теорія: підручник / В. Г. Чепінога. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 229-232.
5. Дітчук І.Л., Заставецька О.В. Географія України: навчальний посібник , 8 кл. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 158 с.
6. Заставецька О.В., Заставецький Б.І. Географія населення України: навчальний посібник для студентів географічних спеціальностей. – Тернопіль, 2007. – 136с.
7. Паламарчук М.М., Тащук К.О. Територіальна структура промислового комплексу економічного району. – Київ, 1974. – 156с.
8. Поплавський В.Г. Бурякоцукровий підкомплекс України: стан, проблеми, перспективи / В.Г. Поплавський, Г.В. Сиротюк. – Л.: 2001. – 164с.
9. Ринок цукру в Україні: проблеми створення, функціонування та розвитку /О.С. Заєць. – К.: Наукова думка, 1999. – 385с.
10. Соціально-економічна географія України: Навч. посібник / За ред. О.І. Шаблія. – Львів: Світ, 2000. – 608с.
11. Ярчук М.М. Доповідь про стан ринку цукру України в 2012 році. [Текст]/ М.М. Ярчук //Матеріали міжнар. наук.-техн. конф. цукровиків України [«Цукробурякове виробництво в умовах реформування національної

економіки»], (м. Київ, 27–28 берез. 2012 р.). – К. : Цукор України, 2012. – С. 24-58.